

УДК 378.147:7

Світлана Бігунова

ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ЗАСОБАМИ ПЛАСТИКИ МАЛИХ ФОРМ

У статті визначено естетичні можливості окремих дисциплін мистецького циклу та їх вплив на формування естетичної культури студентів, зроблено аналіз основних проблем, пов'язаних з формуванням естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Ключові слова: естетична культура, образотворче мистецтво, фахова підготовки, пластика малих форм, тематична скульптура, авторська лялька.

В статье определены эстетические возможности отдельных дисциплин художественного цикла, их влияние на формирование эстетической культуры студентов, проанализированы основные проблемы, связанные с формированием эстетической культуры будущих учителей изобразительного искусства.

Ключевые слова: эстетическая культура, изобразительное искусство, профессиональная подготовки, пластика малых форм, тематическая скульптура, авторская кукла.

The article deals with aesthetic possibilities of separate disciplines of artistic cycle are definite, their influence on forming of aesthetic culture of students. The analysis of the main problems related to forming of aesthetic culture of future teachers of fine art.

Key words: aesthetic culture fine art, professional preparation, plastic of small forms, thematic sculpture, author doll.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва зумовлюється тим, що саме вони формують загальнолюдські естетичні цінності, розвивають естетичні почуття, потреби, інтереси та особистісні якості сучасної молоді. Адже мистецтво, зокрема образотворче, спрямоване на естетичне перетворення простору життя людини і виступає вагомим чинником її духовно-

естетичного розвитку, а культурологічне спрямування мистецької освіти сприяє свідомому взаємопроникненню різних культур, засвоєнню художньо-естетичних знань, формуванню духовних, морально-естетичних якостей майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

Вивчення дисциплін мистецького циклу у вищому навчальному закладі спрямоване на формування естетичних смаків та ідеалів особистості майбутнього педагога, розвиток здібностей до естетичного сприйняття явищ дійсності та творів мистецтва, самостійної художньої творчості.

Суть естетичного виховання полягає у формуванні системи естетичних поглядів, відношень та якостей, які необхідні як для сприйняття естетичних цінностей суспільства, так і для творчості за законами краси в усіх видах та сферах людської діяльності.

Виховання студентів мистецького напрямку передбачає формування любові до мистецтва і потреби в спілкуванні з його творами. Воно виражається в передачі певної системи знань про мистецтво, його історії, твори, художню творчість, а також в надбанні художніх потреб та інтересів, формуванні художнього смаку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес становлення особистості майбутнього вчителя, його активної позиції повинен передбачати передусім, формуванням його як особистості, як індивідуальності і лише потім як умілого фахівця, що володіє спеціальними професійними знаннями і навичками у сфері викладання образотворчого мистецтва.

У процесі формування особистості педагога вчені виділяють два основні аспекти – професійний та культуротворчий. Тому, вищий навчальний заклад покликаний давати не тільки спеціальні знання, а й формувати особистість майбутнього вчителя, який би виступав взірцем не лише шляхетності, а й своєї найвищої духовної сутності. Саме культура є підґрунтям формування особистості викладача [4].

На думку вчених естетична культура вчителя відображає його здатність до грамотного, вільного і повного сприйняття та аналізу різноманітних естетичних явищ, уміння адекватно їх оцінювати й класифікувати, будувати педагогічну діяльність відповідно до соціально значущих естетичних норм досконалості й краси. (Г. Падалка [2]). До провідних компонентів естетичної культури вчителя вчений відносить: широкий естетичний кругозір у поєднанні з розвинутою емоційною сферою, уміння порівнювати педагогічні дії з еталонами прекрасного, почуття міри, інтуїцію та навички управління власним творчим самопочуттям.

Для розвитку цих якостей особистості, розширення кругозору, естетичного збагачення особистості майбутнього вчителя великі перспективи відкривають дисципліни мистецького профілю, які дозволяють ознайомитися з сучасними тенденціями розвитку мистецтва, створювати художні твори, дотримуючись не лише функціональних та утилітарних вимог, а й естетичних, які відіграють важливу роль у процесі формування естетичної культури художника-педагога.

У своїх дослідженнях Н.Киященко та Н.Лейзерова визначають естетичну культуру особистості як це сукупність її здібностей відчувати, переживати і перетворювати природу, суспільне життя і саму людину у відповідності до законів краси, які відкривають шлях найбільш повного гармонійного розкриття всієї сутності людини [3]. Вчені зазначають, що в процесі художньої творчості характер діяльності сприяє розвитку не лише естетичних смаків, ідеалів, естетично-почуттєвої сфери, а й самовираженню особистості, розкриттю її духовного потенціалу.

Ряд дослідників (А.Гордійчук, А.Комарова, О.Коробко, В.Кудін, Г.Падалка, Д.Фоменко, та інші) компонентами естетично розвиненої особистості майбутнього вчителя та його естетичної культури вважають естетичну спрямованість, що складається з системи установок, мотивів, ціннісних орієнтацій, художнього інтересу, естетичних смаків та ідеалів; естетичне ставлення; естетичний досвід; естетична творча діяльність.

Однак, не дивлячись на те, що у науково-педагогічній літературі в тій чи іншій мірі вивчалася проблема формування естетичної культури, за сучасних умов, ця тема залишається актуальною. Як свідчить практика, рівень естетичної культури сьогодні не відповідає соціальному замовленню в галузі освіти, а стан естетичного виховання молоді викликає

занепокоєння. Це пов'язано з рядом проблем, які існують на сучасній практиці підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва.

Мета написання статті. У статті зроблено спробу вивчити механізми впливу мистецтва пластики малих форм на естетичні погляди, орієнтири естетичної оцінки, естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в умовах фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу. Фундаментальною проблемою естетичного виховання є визначення естетичних орієнтирів відбору художнього матеріалу, у процесі опрацювання і засвоєння якого має відбуватись естетичний розвиток особистості.

Завдання формування загальної культури здійснюється в ході учбового процесу мистецького напрямку. Так, на заняттях з дисциплін «Скульптура з основами пластичної анатомії», «Скульптура малих форм», «Пластика малих форм. Авторська лялька», паралельно з вивченням студентами історії скульптури, будови людського тіла, основ пластичного мистецтва та його видів, форми та конструктивних особливостей предметів, засвоєнням закономірностей їх будови та пластичної виразності, удосконаленням зображувально-виражальних засобів у скульптурі, - у студентів формуються естетичні смаки, естетична культура сприймання пластичного мистецтва, його творів.

Архітектоніка тіла, яка в процесі пізнання інтегрує всі знання і уміння, виступає одним з основних перехідних етапів до творчого процесу художньо-естетичного освоєння людського образу.

Мистецтво скульптури стає естетичним надбанням особистості, спілкування з ним повинно сприяти перетворенню своїх художніх цінностей у естетичну свідомість студентів. Розуміння розвитку естетичної культури як процесу розв'язання протиріччя між наявністю постійного контакту із досконалою природною формою і відсутністю у студентів здатності відразу досягнути цю досконалість, спонукає до відпрацювання спеціальних підходів щодо цілеспрямованого вивчення засобів пластичної виразності у скульптурі малих форм, зокрема в образі авторської ляльки. Адже сьогодні лялька розглядається як культурний феномен і займає особливе місце в сучасному мистецтві.

Заняття спецкурсу «Пластика малих форм. Авторська лялька» спрямовані на вивчення закономірностей формоутворення, розуміння принципів і методів скульптурного зображення об'ємної форми, підвищення культури сприйняття, формування високих естетичних потреб, розвиток творчих здібностей на основі пізнання різних рівнів художнього образу. Кожне завдання вимагає пошуку свого прийому пластичного моделювання об'ємної форми.

Лялька нерозривно пов'язана з людиною, яка її створила, з її способом життя, міфологією і віруваннями. Еволюцію ляльки можна розглядати як еволюцію відносин людини з навколишнім світом, з собою і поняттям «людина» в цілому. Лялька, як мистецьке явище, нерозривно пов'язана з тією культурою, в якій вона зародилася і розвивається.

У зв'язку з цим, враховуючи тенденції розвитку сучасної образотворчої культури, лялька виступає як арт-об'єкт. При цьому, навіть будучи арт-об'єктом, лялька не позбавляється того змісту і значення, якими наділялася в ході розвитку людської культури. Для розуміння цих значень необхідно звертатися не тільки до певної культури, усередині якої існує лялька як феномен, але і до історії цієї культури.

У процесі створення ляльки, на заняттях студенти висловлюють свої міркування, дискутують. Завдання викладача полягає в тому, щоб впродовж практичних занять сформулювати у студентів навички загальної культури, яка включає культуру мислення та мови, культуру спілкування, культуру поведінки.

Так, формуючи *культуру мислення* та мовлення, викладач повинен слідкувати за тим, як студент викладає інформацію, як студент висловлює засвоєний матеріал.

Щоб забезпечити *культуру спілкування*, необхідно враховувати комунікативну сферу спілкування між студентами впродовж років навчання у вузі.

Культура поведінки залежить від виховання індивідуальних творчих здібностей студента стосовно вдосконалення оточуючого предметного світу.

Виокремленні форми естетичного виховання студентів сприятимуть правильному

формуванню особистості майбутнього фахівця.

Заняття малою пластикою сприяють естетичному вихованню студентів, їх зміст спрямований на підготовку високоякісного спеціаліста, який творчо мислить, використовує в своїй роботі знання з різних областей людської діяльності. Високий рівень естетичного виховання студентів мистецького напрямку стає одним з найважливіших критеріїв якісної підготовки спеціаліста з вищою освітою.

Тому, розкриваючи проблеми формування естетичної культури, необхідно обов'язково звернути увагу на розвиток творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі художнього конструювання ляльки, її оздоблення, а також практичний досвід, який вони здобувають у результаті узагальнення технологічних та естетичних знань.

У діяльності майбутнього вчителя важливими є уміння педагогічного спілкування, яке передбачає створення необхідного емоційного настрою та стимулювання естетичної активності учнів, уміння переконувати, освітні вміння, педагогічна імпровізація, вміння через власне сприймання трансформувати естетичні властивості об'єкта в певний вид естетичних суджень учнів. Методичні вміння ж передбачають організацію та планування роботи по естетичному вихованню учнів: аналіз педагогічних завдань, відбір засобів і методів їх рішення у сполученні з педагогічним аналізом та відбором естетичного матеріалу для виховної роботи, доцільне планування естетичного виховання учнів та контролю за його ходом.

На заняттях студенти засвоюють технологію створення сучасної художньої ляльки за таким алгоритмом:

- створення малюнку ляльки;
- вибір матеріалів та інструментів для роботи;
- ліплення голови та кінцівок;
- виготовлення каркасу для тулуба з дроту і тканини;
- виготовлення тіла ляльки з матеріалу;
- збір деталей;
- робота над головою (розфарбовування, наклеювання волосся).
- пошив одягу, надання виробу естетичних якостей.

Однією з проблем, яка виникає під час художнього конструювання ляльки – це знаходження процесу формування естетичної культури на другорядних позиціях. Саме тому чітко простежується низький рівень естетичної підготовки студентів, які не можуть успішно здійснювати процес формування естетичної культури учнів в майбутньому. В результаті виникає проблема як підготовки естетично розвинених учителів, так і передачі ними культурних надбань своїм учням.

Тому, перш за все, необхідно підсилити естетичний аспект підготовки студентів до педагогічної діяльності, озброїти їх не лише технологічними знаннями, вміннями та навичками, а й постійно підвищувати їх загальний рівень естетичної культури, залучати до театральної, художньої самодіяльності, до створення образу ляльки різних епох та країн, організувати покази колекцій ляльок з моделями традиційного та сучасного одягу, які відображають естетичні почуття, смаки та ідеали, внутрішній світ майбутнього вчителя, сприяють розвитку його художньої індивідуальності.

Професійну підготовку майбутніх викладачів необхідно здійснювати у взаємозв'язку з процесом формування естетичної культури; з розвитком у студентів сприйняття педагогічної діяльності як засобу естетичного самоствердження, вміння визначати естетичні аспекти в процесі викладання мистецьких дисциплін, можливості реалізації себе у творчій діяльності.

Естетична культура особистості є мірою опанування людиною естетичних цінностей, освоєння яких можливе на основі діалектичного взаємозв'язку особистого і соціального досвіду. Майбутні учителі набувають особистого досвіду через безпосередні знання з теорії естетики, історії мистецтва, зокрема театру, перегляду та естетичного оцінювання театральних вистав, прослуханих музичних творів, оглянутих архітектурних ансамблів, живописних полотен та скульптур, що характеризують ерудицію соціального суб'єкта; це оцінні уявлення про естетично довершене, здатність до повноцінного естетичного сприймання, якістю якого зумовлений

прямий вихід до соціально-естетичної активності студентів. Однак через відсутність будь-яких форм залучення студентів до творів мистецтва не можна говорити про їх естетичну активність, ефективність формування естетичної культури й всебічного розвитку особистості майбутнього вчителя.

Висновки. Підвищення естетичного наповнення змісту навчальних дисциплін підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва дозволяє озброїти майбутніх фахівців знаннями про методи, прийоми, шляхи естетичного виховання; основними вміннями та навиками здійснення процесу виховання взагалі, і формування естетичної культури зокрема.

Аналіз стану проблеми формування естетичної культури показав, що незважаючи на певний рівень її теоретичної та практичної розробленості, поза увагою дослідників залишилися такі питання, як комплексний розгляд змісту, шляхів та засобів підготовки майбутніх учителів до процесу розвитку естетичної культури в професійній діяльності. Спостерігається недостатня розробленість способів підвищення ефективності естетичного збагачення особистості студента в процесі фахової підготовки.

Водночас, вивчення естетичних особливостей навчального матеріалу дисциплін художньо-конструкторського циклу показало, що їх зміст пов'язаний з процесом художнього формоутворення та дизайном, надає значні можливості для формування і розвитку естетичної культури студентів у процесі навчання: на етапі розробки проекту моделі ляльки, визначення основних матеріалів для його втілення та технології виготовлення, моделювання, розробки одягу, надання моделі естетичного вигляду.

Педагогічно правильно організований процес підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва дозволяє наповнити навчально-виховний процес естетичною творчою діяльністю, розвивати естетичні знання, виступати могутнім засобом формування його естетичної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Михайлюк Л. Про співвідношення культурного і художнього / Л. Михайлюк // Діалог культур : Україна у світовому контексті. Художня освіта : Зб. наук. Праць. – Л. : Світ, 2002. – Вип. 5. – С. 355 - 358.
2. Падалка Г.М. Естетична культура майбутніх вчителів та умови її формування / Г.М. Падалка // Вища і середня педагогічна освіта. – К., 1991. – Вип. 15. – С.56-61.
3. Теория эстетического воспитания : Сб. научн. тр. / АН СССР, Ин-т философии; Отв. ред. Н.И.Киященко, Н.Л.Лейзеров. – М. : Искусство, 1979. – 255 с.
4. Эстетическая культура и эстетическое воспитание : Кн. для учителя / Сост. Г.С.Лабковская. – М. : Просвещение, 1983. – 304 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Бігунова Світлана Вікторівна – викладач кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Надійшла до друку 25.12.2012 р.